

BOLSHEVIKLAR TOMONIDAN ZO‘RLIK YO‘LI BILAN TURKISTON ASSRNING TASHKIL QILINISHI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

Karamov Javohirbek O‘tkir o‘g‘li

Qarshi Xalqaro Universiteti ma‘naviyat bo‘limi xodimi

Gmail: javohirbekkaramov@gmail.com

Annotatsiya: Bugungi kunda jahonda yuz berayotgan globallashtirish va integratsiya jarayonlari davlatlar rivojiga o‘z ta‘sirini ko‘rsatmoqda. Darhaqiqat, integratsiyalashuv natijasida turli xalqlar o‘rtasidagi o‘zaro iqtisodiy va madaniy yaqinlashuv mamlakatlarning o‘ziga xos darajada rivojlanishiga xizmat qilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 19-maydagi PF-5046-son —Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do‘stlik aloqalarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi, 2018 yil 5 apreldagi PF-5400-son —O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi tizimini tubdan takomillashtirish hamda tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy faoliyatning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirishda uning mas‘uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi, 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi Farmonlari va sohaga oid boshqa me‘yoriy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

Аннотация: Процессы глобализации и интеграции, происходящие сегодня в мире, оказывают влияние на развитие стран. Действительно, в результате интеграции экономическое и культурное сближение между различными народами в определенной степени способствует развитию стран. Данная исследовательская работа в определенной степени послужит выполнению задач, поставленных в Указах Президента Республики Узбекистан № ПФ-5046 от 19 мая 2017 г. «О мерах по дальнейшему совершенствованию межнациональных отношений и дружественных связей с зарубежными странами», № ПФ-5400 от 5 апреля 2018 г. «О мерах по радикальному совершенствованию системы Министерства иностранных дел Республики Узбекистан и усилению его ответственности в реализации приоритетных направлений внешней политики и внешнеэкономической деятельности», № ПФ-60 от 28 января 2022 г. «О стратегии развития нового Узбекистана на 2022-2026 годы» и других нормативных документах в этой области.

Abstract: The globalization and integration processes taking place in the world today are having an impact on the development of countries. Indeed, as a result of integration, the economic and cultural rapprochement between different nations contributes to the development of countries to a certain extent. This research work will

to a certain extent serve in the implementation of the tasks set out in the Decrees of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-5046 dated May 19, 2017 “On measures to further improve interethnic relations and friendly ties with foreign countries”, No. PF-5400 dated April 5, 2018 “On measures to radically improve the system of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan and strengthen its responsibility in implementing priority areas of foreign policy and foreign economic activity”, No. PF-60 dated January 28, 2022 “On the Development Strategy of New Uzbekistan for 2022-2026” and other regulatory documents in the field.

Kalit soʻzlar: Bolsheviklar siyosati, Turkiston ASSR tashkil topishi, Sovet hokimiyatining oʻrnatilishi, 1917-yil Oktabr toʻntarishi, Turkiston Muxtoriyati, Qoʻqon muxtoriyati, Milliy ozodlik harakati, Sovet mustamlakachiligi, Turkistonda siyosiy jarayonlar, Muvaqqat hukumat inqirozi, Xalq Komissarlari Soveti Millatlararo munosabatlar, Bolsheviklar zoʻravonligi, Turkiston musulmonlari qurultoyi, Milliy davlatchilik gʻoyalari, Sovet repressiyalari va qatagʻonlar, Turkistonda qurolli toʻqnashuvlar, Fargʻona voqealari, Mahalliy aholi qarshiligi, Sotsialistik mafkura taʼsiri

Muvaqqat hukumati fevral inqilobidan keyin oʻzining mamlakatdagi taʼsirini kuchaytirish borasida koʻplab tadbirlarni amalga oshirdi. Biroq Rossiyaning urushda ishtirok etishini toʻxtatish oʻrniga uni gʻalabagacha davom ettirish borasidagi qarori, shuningdek, dehqonlarga yerni, ishchilarga zavod – fabrikalarni berish talablari va milliy masalalarni hal qilishdagi sustkashligi va katʼiyatsizligi umummilliy inqirozni avj oldirdi. Bunday vaziyatdan bolsheviklar ustamonlik bilan foydalandilar. 1917-yil 24-oktabrda qurol kuchiga tayangan V.I. Lenin boshchiligidagi bolsheviklar (kommunistlar) Petrogradga davlat toʻntarilishini amalga oshirishga kirishdi. 25-oktabrda (yangi sana bilan 7-noyabrda) bolsheviklar partiyasi zoʻravonlik yoʻl bilan Muvaqqat hukumatni agʻdarib tashladi¹. Huddi shu kuni kechqurun bolsheviklar tomonidan Petrogradga Butunrossiya Sovetlarining II syezdi (qurultoyi) chaqirildi. Unda yer va sulh toʻgʻrisida dekretlar qabul qilib, Lenin boshliq Sovet hukumati – Xalq Komissarlar Soveti tuzildi va Butunrossiya Markaziy Ijroiya Qoʻmitasini saylandi. Sovet hukumati nafaqat Markazda, balki shu bilan birga sobiq Rossiya imperiyasi tasarrufidagi barcha hududlarda ham oʻz hokimiyatini qaror toptirishga intildilar.

1917-yil kuzida Turkistonda hokimiyatning Sovetlar qoʻliga oʻtishi uchun obʻektiv shart – sharoitlar yoʻq edi, Negaki, bu zamin aholisi bolsheviklar partiyasi dasturida nazarda tutilgan sotsialistik oʻzgarishlar orqali hamma narsani umumlashtirish va milliyashtirishni yoqtirmasdi. Mahalliy xalq oʻzining tarixan tarkib topgan, asrlar davomida shakllangan oʻziga xos turmush tarzini, yashash sharoitini, xoʻjalik yuritish, idora qilish tartib – qoidalarini bir lahzada tubdan

¹ Usmonov Q., Sodiqov M. Oʻzbekiston tarixi (1917-1991 yillar). –Toshkent: Sharq, 2002. –B.18

o'zgartirishni xohlamasdi. Bu narsa uning ongi, tafakkuriga, milliy o'zligi va ma'naviy qiyofasiga mos kelmasdi. Ayniqsa bolsheviklarning ateistik ruhdagi mafkurasi, uning hujumkor yo'nalishi islom qadriyatlari doimo e'zozlanib kelingan bu yurt odamlarining ruhiyati va dunyo qarashi bilan singisha olmasdi. Bir so'z bilan aytganda, mahalliy tub yerli aholi tabiiy ravishda oktabr g'oyalarini qabul qilmadi va unga moyillik ko'rsatmadi. Turkistonda asosiy siyosiy kuchlar eserlar va milliy partiyalar edi. Oktabr to'ntarishi haqidagi xabar 27-oktabrda Toshkentga yetib kelgan. Bu xabarni Butunrossiya Sovetlarining II qurultoyida Turkiston nomidan vakil bo'lib qatnashgan A. Frolov va D. Dekanov (Samarqand) telegraf orqali yuborgan edi. Bunday xabar F. Kolesov orqali ham o'lkaga uzatilgan edi². Bu xabarning yetib kelishi bilan bolsheviklar va so'1 eserlar hokimiyatni zo'ravonlik yo'li bilan egallash uchun kurash boshladilar.

Toshkentda faoliyat ko'rsatayotgan, asosiy tarkibi yevropalik aholi vakillaridan iborat harbiy qismlar, ishchi otryadlari mahalliy bolshevistik tashkilotlar boshchiligida qurolli qo'zg'olon yo'li bilan sovet hokimiyatini qaror toptirishga kirishdilar. Bolshevik V.S. Lyapin boshchiligida inqilobiy qo'mita tuzildi va qo'zg'olon boshlandi. 1917-yil 28-oktabr kuni ertalab Toshkentda yevropalik kurollangan ishchilardan iborat bir necha ming kishi ishtirokida qo'zg'olon boshlangan. To'rt kunlik janglardan so'ng 1 noyabrga kelib Muvaqqat hukumatning Turkiston Qo'mitasi ag'darildi. General Korovichenko va Muvaqqat hukumatning Turkiston Qo'mitasi a'zolari qamoqqa olindi. Toshkentning yangi shahar qismida sovet hokimiyati o'rnatildi. Biroq qurolli to'qnashuvda mahalliy aholi ishtirok etmadi. Hokimiyatning sovetlar tomonidan bosib olinishini taraqqiyparvar kuchlar (Fitrat, Ubaydulla Asadullaxo'jaev, Munavvarqori, Mustafo Cho'qay, Sherali Lapin va b.) keskin qoralashgan. Turkiston o'lkasida sovet hokimiyatini o'rnatish jarayoni qonli, fojiali voqealar bilan bog'liq holda kechdi. Jumladan, Farg'ona viloyatida sovet hokimiyatini o'rnatish jarayonida, Marg'ilonda 7 ming, Andijonda 6 ming, Namanganda 2 ming begunoh kishilar qirg'in qilindi³.

Shu tariqa birin ketin Turkiston o'lkasida sovet hokimiyati o'rnatildi. Xususan, 1917-yil 1-noyabrda Termiz va Kattaqo'rg'onda, 8-noyabrda Sirdaryo viloyatida, 25-noyabrda Yangi Buxoro (Kogon)da, 28-noyabrda Samarqandda, 30 noyabrda Jizzaxda, 13-dekabrda Samarqand viloyatida, dekabr oyi davomida Kaspiyorti viloyatida, Farg'ona viloyatida esa dekabr oyi oxiri 1918-yil-yanvar oyining boshlarida sovetlar hokimiyati qaror topadi⁴.

1917-yil 12 – 15-noyabrda Toshkent shahrida «Sho'roi Ulamo» tashkilotining

² Shamsutdinov R., Karimov Sh. O'zbekiston tarixidan materiallar. –Andijon, 2004. –B. 244.

³ Xoshimov S.A. O'zbekistonda sovet hokimiyatining amalga oshirgan qatag'on siyosati va uning fojiali oqibatlari. (1917-1936 yillar). –Toshkent: Akademya nashri, 2018. –B. 69-70.

⁴ Bobobekov H., Karimov Sh., Sodiqov M. va boshqalar O'zbekiston tarixi. Qisqacha ma'lumotnoma. Qayta ishlangan va to'ldirilgan ikkinchi nashri. –Toshkent: Fan, 2007. –B. 241.

yetakchisi Sherali Lapin raisligida «Turli musulmon guruhlarining birlashgan kengashi» o'tkazilgan. Kengashda ko'zda tutilganidan ko'p ishtirokchilar katnashgani uchun unga III o'lka musulmonlarining qurultoyi maqomini berish zarur deb topildi⁵. Qurultoyning asosiy vazifasi «Turkiston hokimiyatini tashkil etish to'g'risida»gi masalani ko'rib chiqish edi⁶. Bu masalani hal qilish chog'ida birinchi o'ringa mahalliy aholi manfaatlarini qo'ydi va ayni vaqtda o'lkadagi «yevropalik» aholi manfaatlarini ham kamsitmad. Musulmonlarning III o'lka qurultoyi millatlarning o'z taqdirini o'zlari belgilashlari va ularning umuminsoniy taraqqiyotga erishishlari Qur'oni Karimda aytilganidek va shariatda ko'rsatilganidek bo'lmog'i kerakligini qayd etadi. U Turkistonda hokimiyatini tashkil etish bo'yicha rezolyusiya qabul qilgan. Rezolyusiyada ko'rsatilishicha, o'lkada hokimiyat 12 kishidan iborat vakillardan tashkil topgan «Turkiston hukumati qo'mitasi (Turkiston Ijroiya Komiteti)»ga topshirilib, uning organi bo'lgan «Turkiston o'lka kengashi»ni nazorat qilishi lozim edi. Turkiston hukumati tarkibiga ishchi va soldat deputatlari Sovetlari s'ezdidan 3 ta, shahar o'z – o'zini boshqarish tashkilotlaridan 3 ta vakil va musulmonlar qurultoyidan 6 vakil kiritilishi ko'zda tutilgan edi. Turkiston o'lka kengashi esa musulmonlar qurultoyining 10 vakili va sovetlar hamda shahar o'z – o'zini boshqarish tashkilotlarining 5 tadan vakilidan iborat bo'lishi lozim edi⁷. O'lka hokimiyat organlaridagi joylarning mazkur taqsimoti mahalliy millat vakillarining birmuncha ko'pchilikni tashkil qilganligi mahalliy aholining o'lkada ko'pchilik ekanligini hisobga olinganida edi. Mazkur rezolyusiya mazmunini musulmon tashkilotlari qurultoyi sovetlarning III s'ezdi delegatlari e'tiboriga yetkazish maqsadida Sherali Lapin boshchiligida komissiya tuzdi.

1917-yil 15 – 22-noyabr kunlari Toshkentda ishchi va askar deputatlari Sovetlarining III o'lka s'ezdi faoliyat ko'rsatdi. S'ezd asosiy e'tiborini Turkistonda sovet hokimiyatini tashkil etish va belgilash masalasiga qaratdi. Unda Sherali Lapin («Sho'roi Ulamo» yetakchisi) boshliq to'rt kishilik maxsus komissiya ishtirok etib, 18 noyabrda musulmon tashkilotlari qurultoyining rezolyusiyasini e'lon qoldi⁸. Rezolyusiyada koalitsion hukumat tuzish (ya'ni o'lkani boshqarishda musulmonlarga joylarning $\frac{3}{4}$ qismi tegishi) ko'rsatilgan edi. Lekin bu s'ezd o'lkani idora qilishni tashkil qilish bo'yicha bunday taklifini butunlay inkor etdi. S'ezd 1917-yil 19-noyabrda 97 ovoz bilan bolsheviklar va maksimalistlar fraksiyasining hokimiyat to'g'risidagi rezolyusiyasi qabul qilindi. Ushbu rezolyusiyaga ko'ra, ishchi soldat va dehqon deputatlarining o'lka Sovetini Turkiston o'lkasining oliy hokimiyat organi deb hisoblangan. Bu organ qayta nomlanib, Turkiston o'lkasi Xalq Komissarlari Soveti

⁵ Abdullaev R. Turkestanskije progressisty i natsionalnoe dvizhenie // «Zvezda Vostoka», 1992, №1. –S. 113.

⁶ O'zbekistonning yangi tarixi. Ikkinchi kitob. O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida. –Toshkent: Sharq, 2000. –B. 71.

⁷ Bobobekov H., Karimov Sh., Sodiqov M. va boshqalar O'zbekiston tarixi. Qisqacha ma'lumotnoma. Qayta ishlangan va to'ldirilgan ikkinchi nashri. –Toshkent: Fan, 2007. –B. 241.

⁸ O'sha joyda. –B. 242.

(XKS) deb nomlandi. 1917-yil 20-noyabrda XKS tuzilgan bo‘lib, u o‘lka Sovetlarining s‘ezdi oldida javobgar bo‘lib, har 2 oyda chaqirilishi belgilangan. XKS ning tarkibi 15 kishidan (8 so‘l eserlar va 5 bolshevik hamda 2 maksimalist) iborat bo‘lib, unga mahalliy aholining vakillari kiritilmadi. Turkiston o‘lkasi XKS raisi lavozimini bolshevik F.I. Kolesov egalladi⁹. Birinchi o‘lka sovet hokimiyatining farq qiluvchi xususiyatlaridan biri shu ediki, mazkur s‘ezdda qonun chiqaruvchi organ – Markaziy Ijroiya Qo‘mita (MIQ) saylanmadi. 1917-yilning 22-noyabrida bo‘lib o‘tgan s‘ezdning oxirgi majlisida joylarda hokimiyatni tashkil etish masalasi muhokama qilinib, joylarda butun hokimiyat ishchi, soldat va dehqon deputatlari Sovetlariga berilishini ko‘rsatib o‘tadi. XKS o‘z faoliyatini 1917-yil 23-noyabrdan boshlab, mintaqadagi demokratik va milliy kuchlarga qarshi ayovsiz kurashga kirishdi¹⁰.

Turkiston ishchi, askar va dehqon daputatlari Sovetlarining III qurultoyi qarorlari asosida nomilliy mustamlakachi hukumatning tuzilishi nafaqat musulmonlar o‘rtasida, balki boshka nomusulmon aholi orasida ham jiddiy norozilikka sabab bo‘ldi. Natijada tub yerli musulmon aholi vakillari Turkiston taraqqiyparvarlari boshchiligida Turkistondagi bolsheviklarning shovinistik siyosatiga javoban milliy istiqlol muammosi – muxtoriyat masalasini hal qilishga kirishdilar. Bunda Sovet Rossiyasidagi markaziy hokimiyat rahbari V.I. Lenin e‘lon qilgan «Rossiya xalqlari huquqlari deklaratsiyasi» (1917-yil 2-noyabr), «Rossiya va Sharqning barcha musulmon mehnatkashlariga» murojaatnoma (1917-yil 20-noyabr) kabi rasmiy hujjatlarida bayon qilingan fikrlar muxtoriyatning tuzilishiga qo‘shimcha asos bo‘ldi. Butunturkiston musulmonlarining favqulodda IV qurultoyi chaqirildi. Qurultoy 1917-yil 26 – 28-noyabr (9 – 11-dekabr)da Ko‘qon shahrida faoliyat olib bordi. Unda Turkistonning barcha viloyatlari va Buxoro amirligidan kelgan 250 delegat qatnashdi. Uning kun tartibiga quyidagi masalalar qo‘yildi: 1. O‘lkani boshqarish shakli; 2. Turkistonning «Kazak askarlari, Kazak tog‘liklari va erkin cho‘l odamlarining Janubiy – Sharqiy Ittifoqi (YuVS)»ga kirish masalasi; 3. Ijroiya qo‘mitani saylash, unga beriladigan topshiriq (nakaz)lar; 4. Turkiston Markaziy musulmonlar sovetini qayta saylash; 5. Bugungi ahvol; 6. Turkiston ta‘sis majlisi; 7. Militsiya; 8. Moliya va boshqa masalalar¹¹.

Qurultoy 1917-yil 27-noyabr kuni kechki soat 12 da 2 kishi qarshi bo‘lib qabul qilgan qarorida Turkiston o‘lkasini Rossiya Federativ Respublikasi tarkibida hududiy jihatdan muxtor deb e‘lon qildi. 28-noyabrda (yangi hisob bilan 11-dekabr) tarkib topayotgan mazkur davlatning nomi aniqlanib, “Turkiston Muxtoriyati” deb ataladigan bo‘ldi¹². Qurultoy o‘sha kuni yig‘ilishda Butunrossiya Ta‘sis Majlisi chaqirilgunga

⁹ Shamsutdinov R., Karimov Sh. Vatan tarihai. Uchunchi kitob. –Toshkent:Sharq, 2016. –B. 98.

¹⁰ O‘sha joyda. –B. 101.

¹¹ Turkestan v nachale XX veka: k istorii istokov natsionalnoy nezavisimosti. /R.M.Abdullaev, S.S.A‘zamxodjaev i dr. – Tashkent: Sharq. 2000. –S.272.

¹² O‘sha joyda. –B. 273.

qadar hokimiyat Turkiston Muvaqqat Kengashi va Turkiston Xalq (Millat) Majlisi (parlament) qo‘lida bo‘lishi kerak, deb qaror qabul qiladi. Muxtoriyatning markazi – Qo‘qon shahri deb belgilandi.

Turkiston Muvaqqat Kengashi tarkibi 12 kishidan iborat Turkiston muxtoriyati hukumati tuzildi. Dastlabki Muvaqqat Kengashi tarkibiga quyidagi 8 nomzodlar saylandi:

1. Muhammadjon Tinishboev — Bosh vazir va ichki ishlar vaziri, 2 - chaqiriq Davlat Dumasining a‘zosi, Muvaqqat hukumat Turkiston qo‘mitasining a‘zosi, temir yo‘l muhandisi.

2. Islom Sulton o‘g‘li Shoahmedov (Shagiahmedov) — Bosh vazir o‘rinbosari, Butunrossiya musulmonlari kengashi Markaziy qo‘mitasining a‘zosi, huquqshunos.

3. Mustafo Cho‘qayev — tashqi ishlar vaziri, Muvaqqat Hukumat Turkiston Komitetining a‘zosi, Turkiston Musulmonlari kengashi Markaziy qo‘mitasining raisi, huquqshunos.

4. Ubaydullaxo‘ja Asadullaxo‘jaev — harbiy vazir, Butunrossiya musulmonlar kengashi Markaziy qo‘mitasining a‘zosi, huquqshunos.

5. Hidoyatbek Yurg‘uli (Yurali) Agaev — yer va suv boyliklari vaziri, agranom.

6. Obidjon Mahmudov — oziq – ovqat vaziri, Qo‘qon shahar dumasining rais o‘rinbosari, jamoat arbobi, tog‘ – kon sanoati mutaxassi.

7. Abdurahmon O‘razaev — ichki ishlar vazirining o‘rinbosari, huquqshunos.

8. Solomon Abramovich Gersfeld — moliya vaziri, huquqshunos¹³.

Muvaqqat Kengashning tarkibiga 12 a‘zo o‘rniga 8 kishi saylanganligining sababi yana 4 kishi — yevropalik aholi vakillari ichidan nomzodlar ko‘rsatilgach, qayd etilishi ko‘zda tutilgan edi¹⁴.

Keyinchalik uning tarkibida ayrim o‘zgarishlar yuz berdi. M. Tinishboev Alash O‘rda Muxtoriyati faoliyatida qatnashish uchun Orenburgga jo‘nab ketgach (1917-yil dekabr) Mustafo Cho‘qay Bosh vazir lavozimini bajarishga kirishdi. I. Shoahmedov moliya vaziri (S. Gersfeld o‘rniga), Potelyaxov oziq - ovqat vaziri (O. Mahmudov o‘rniga), O. Mahmudov adliya vaziri, Nosirxon To‘ra Komolxonto‘ra o‘g‘li maorif vaziri, Saidnosir Mirjalilov hukumat xazinachisi lavozimlarini egallashdi¹⁵.

Turkiston Millat Majlisi 54 nafar (36 musulmon, 18 yevropalik) a‘zodan iborat bo‘lishi kerakligi belgilandi. Qurultoy jarayonida 32 kishidan iborat Millat Majlisi saylanib, uning raisi lavozimiga “Sho‘roi Ulamo” rahbari Sherali Lapin saylangan. Ammo u bu taklifni rad etgan. Milliy Majlis tarkibiga Muvaqqat Kengash a‘zolaridan tashqari o‘sha davrning atoqli arboblari: T.Norbo‘tabekov, S. Sharifxo‘jaev, J. Qorabekov, M. Behbudiy, Alixonto‘ra Shokirxonto‘ra o‘g‘li, Sobirjon Yusupov,

¹³ A‘zamxo‘jaev S. Turkiston Muxtoriyati. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2000. –B. 72.

¹⁴ ShamsutdinovR. Turkiston Muxtoriyati-milliy davlatchiligimizning yorqin sahifasi. // Vodiynoma, 2017-yil №5 (7). – B.42.

¹⁵ O‘sha joyda.

Odiljon Umarov va boshqa yurt peshvolari ham saylangan edilar¹⁶.

Qurultoy iqtisodiy masalalarga ham katta e'tibor berdi. Muxtor jumhuriyat Angliya hukumatidan harbiy yordam bilan bir qatorda iqtisodiy yordam olishi ham ta'kidlandi. Bu holni Turkistonda yuz bergan ochlik taqozo etar edi. Non mahsulotlarini paxta va junga almashtirish masalasida bir fikrga kelindi. Shu munosabat bilan qurultoy o'lkani «Janubiy – Sharqiy Ittifoqqa» kirish masalasiga nisbatan o'zining munosabatini bildirib, bo'lg'usi davlatning iqtisodiy holatini e'tiborga olgan holda Ittifoqqa kirish haqida qaror qabul qilindi. Chunki o'lka Shimoliy Kavkaz va Orenburgdan g'alla mahsulotlari olardi. Ayni chog'da Turkiston o'z paxtasini ularga sotishi ham mumkin edi. Qolaversa, «Janubiy – Sharqiy Ittifoq» hududi aholisining katta qismi musulmonlardan iborat edi.

Oradan ko'p o'tmay Turkiston Millat Majlisi tomonidan tasdiqlangan qonunlar tez orada e'lon qilindi, shuningdek, yangi hukumat mamlakat Konstitutsiyasini tayyorlash uchun taniqli huquqshunoslarni jalb qildi. “El bayrog'i”, “Birlik tug'i”, “vobodный Туркестан”, “Известия Временного Правительства Автономного Туркестана” kabi hukumat gazetolari o'zbek, qozoq, rus tillarida nashr qilina boshlandi. Avval chiqayotgan “Ulug' Turkiston” va “Hurriyat” gazetolari ham o'z sahifalarida muxtoriyat hukumati faoliyatiga alohida o'rin ajrata boshladi¹⁷. Nashr ishlarini yaxshilash uchun O.Mahmudovning bosmaxonasi hukumat ixtiyoriga o'tdi.

Hukumatni iqtisodiy jihatdan mustahkamlash maqsadida muxtor hukumat shoshilinch ravishda 30 million so'mlik zayom chiqaradi. Turkiston Muxtoriyati milliy qo'shinni tashkil qilishga ham kirishildi. Avval boshda hukumat ixtiyorida 60 yollanma askar bo'lgan bo'lsa, 1918-yil boshida ularning soni 2000 askarga yetdi¹⁸. Milliy armiyada xorijdan chaqirilgan harbiy kishilar, aksariyat holda turk zobitlari yo'riqchilik ishlarini olib bordilar. Ayni vaqtda militsiya qismlarini tuzishga ham kirishildi. Bu borada Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jaev bosh bo'lgan ichki ishlar vazirligi xalq militsiyasining tashkil bo'lishi katta voqea bo'ldi. 1917-yil 26-dekabrda Turkiston Muxtoriyatining Milliy bayrog'i qabul qilindi¹⁹.

Turkiston Muxtoriyati hukumati mustaqil ichki siyosat yuritib bilan bir qatorda tashqi siyosatda qo'shni davlatlar bilan hamkorlik qilishga intilgan. Xususan, Qozog'istonda faoliyat ko'rsatgan Alash O'rda muxtor hukumati (u 1917-yil 13-dekabrda tashkil topgan) bilan Turkiston muxtoriyati o'rtasida aloqalar mavjud bo'lgan²⁰.

Ushbu maqolada Turkiston Muxtoriyatining 1917-yil-oktabr–dekabr voqealaridan boshlab, Bolsheviklar tomonidan zo'ravon yo'l bilan hokimiyat o'rnatish

¹⁶ A'zamxo'jaev S. Turkiston Muxtoriyati. – Toshkent: Ma'naviyat, 2000. –B. 73.

¹⁷ Usmonov Q., Sodiqov M. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). –Toshkent: Sharq, 2002. –B. 21.

¹⁸ Ziyaeva D. Turkiston milliy ozodlik harakati. (Mustabid tuzumga qarshi 1916 yil va 1918-1924-yillardagi xalq kurashlari tarixshunosligi) –Toshkent, 2000. –B. 121.

¹⁹ Usmonov Q., Sodiqov M. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). –Toshkent: Sharq, 2002. –B. 22.

²⁰ Туркестан а nachале XX века: к истории истоків национальногo независимости. –Toshkent: Shark, 2000. –S. 149.

jarayonini chuqur tahlil qiladi. Mahalliy musulmon eliti, yevropalik aholi vakillari, ishchi-soldat xalqaro siyosiy kuchlari o'rtasidagi tortishuvlar natijasida o'lkada koalitsion loyihalar, ijroiya organlari qurilishi va milliy ma'naviyatning o'zaro mos kelmasligi namoyon bo'ldi. Muxtoriyat Qo'qon markazli administratsiya sifatida ro'yhatga olingan, iqtisodiy hamkorlik, bosmaxona va milliy armiyani tashkil etish kabi yo'nalishlarda mustaqillik maqdonini qidirdi. Yakuniy xulosa: qisman mustaqillik intilishlari va marksistik-sotsialistik yo'l o'rtasida moslashuv jarayoni yaqqol ko'rinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Usmonov Q., Sodiqov M. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). –Toshkent: Sharq, 2002. –B.18.
2. Shamsutdinov R., Karimov Sh. O'zbekiston tarixidan materiallar. –Andijon, 2004. –B. 244.
3. Xoshimov S.A. O'zbekistonda sovet hokimiyatining amalga oshirgan qatag'on siyosati va uning fojiali oqibatlari. (1917-1936 yillar). –Toshkent: Akademya, 2018. –B. 69-70.
4. Bobobekov H., Karimov Sh., Sodiqov M. va boshqalar O'zbekiston tarixi. Qisqacha ma'lumotnoma. Qayta ishlangan va to'ldirilgan ikkinchi nashri. –Toshkent: Fan, 2007. –B. 241.
5. Abdullaev R. Turkestanskije progressisty i natsionalnoe dvizhenie // "Zvezda Vostoka", 1992, №1. –S. 113.
6. O'zbekistonning yangi tarixi. Ikkinchi kitob. O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida. –Toshkent: Sharq, 2000. –B. 71.
7. Shamsutdinov R., Karimov Sh. Vatan tarihai. Uchunchi kitob. –Toshkent: Sharq, 2016. –B. 98.
8. Turkestan v nachale XX veka: k istorii istokov natsionalnoy nezavisimosti. /R.M.Abdullaev, S.S.A'zamxodjaev i dr. –Tashkent: Sharq, 2000. –S.272.
9. A'zamxo'jaev S. Turkiston Muxtoriyati. –Toshkent: Ma'naviyat, 2000. –B. 72.
10. Shamsutdinov R. Turkiston Muxtoriyati-milliy davlatchiligimizning yorqin sahifasi. // Vodiynoma, 2017-yil №5 (7). –B.42.
11. A'zamxo'jaev S. Turkiston Muxtoriyati. –Toshkent: Ma'naviyat, 2000. –B. 73.
12. Usmonov Q., Sodiqov M. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). –Toshkent: Sharq, 2002. –B. 21.
13. Ziyaeva D. Turkiston milliy ozodlik harakati. (Mustabid tuzumga qarshi 1916 yil va 1918-1924-yillardagi xalq kurashlari tarixshunosligi) –Toshkent, 2000. –B. 121.
14. Usmonov Q., Sodiqov M. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). –Toshkent: Sharq, 2002. –B. 22.
15. Turkestan a nachale XX veka: k istorii istokov natsionalnoy nezavisimosti. –Toshkent: Shark, 2000. –S. 149.